

дний рівень психічного порушення сприймається як сигнал раннього попередження про загрозу. У результаті внутрішні стимули нерідко гублять функції орієнтирів при діяльності, і власна фізіологічна активність стає джерелом страху.

Найбільш ефективними методами психологічної допомоги працівникам ризиконебезпечних професій є методи зняття напруги, які дозволяють завершити когнітивну переробку екстремального досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ромек В.Г., Конторович В.А., Крукович Е.И. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. – СПб.: Речь, 2005. – С. 206–216.
2. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса. – СПб.: Питер, 2001.
3. Тимченко А.В. Психогении в экстремальных условиях. Боевая психическая травма и пути ее коррекции. – Харьков: 1995. – 80 с.
4. Харченко С.В. Психологічна допомога постраждалим в екстремальних ситуаціях / Методичний посібник / Уклад. С.В. Харченко. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2006.– 74 с.
5. Эффективная терапия посттравматического стрессового расстройства / Под ред. Э. Фоа, Т. Кина, М. Фридмана / Пер. с англ. - М.: Когито-Центр, 2005.

УДК 159.9.343.914

***Чепенко В.В.,** Харківський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом*

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ СУЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ США ТА КАНАДИ

Розглядаються фактори, що впливають на динаміку та рівень суїциду у США і Канади. Подано аналіз соціально-психологічних детермінант суїцидальної поведінки серед цивільного населення та працівників поліції цих країн.

Ключові слова: поліція, суїцид, соціально-психологічні детермінанти, стрес.

Актуальність даної теми обумовлена декількома факторами. Насамперед, недостатньою кількістю теоретичних і практичних робіт, присвячених вивченню психологічних детермінант суїцидальної поведінки співробітників поліції; складністю соціально-психологічних умов і екстремальним характером їхньої професійної діяльності, що обумовлює високий рівень суїциду; пошуком ефективних систем превенції і психологічної профілактики суїцидальної активності серед даного контингенту. Самогубства, вчинені співробітниками правоохоронних органів, відносяться до категорії найбільш тяжких надзвичайних подій серед особового складу. Вони мають не тільки моральні й економічні наслідки, але і великий громадський резонанс. Особливу актуальність проблеми суїциду обумовлює й інша негативна тенденція: втрати особового складу у результаті самогубств більше кількості співробітників, що загинули під час виконання службових обов'язків.

Високий рівень суїциду серед співробітників органів правопорядку обумовлює необхідність пошуку і розробки ефективних методів моніторингу, прогнозування, превенції та психологічної профілактики аутоагресії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що вивчення феномену суїциду серед персоналу поліції США та Канади було здійснено лише у Департаментах поліції (ДП) окремих міст або штатів: McNamara (ДП Нью-Йорка), J.White (ДП Далласса), L.Andrews (ДП Торонто).

Мета - розгляд проблеми суїциду в поліції країн конкретного регіону; аналіз причин та узагальнення психологічних детермінант самогубств, виходячи із специфіки професійної діяльності поліції США і Канади.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку цивілізації суїцид є однією із складних та актуальних проблем. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВОЗ) та Міжнародної асоціації суїциду і психічного здоров'я (Suicide and Mental Health Association International, SMHAI), у результаті самогубств щорічно гине близько 1 млн. чоловік.

За даними Американської асоціації суїцидології (American Association of Suicidology) в 2003 р. у США було зареєстровано 787 тис. спроб вчинити самогубство, з яких 31484 закінчилися летальним результатом. Тобто щодня відбувалося 86 самогубств або одне самогубство кожні 17 хвилин. Серед основних причин смерті в цій країні

суїцид стоїть на дев'ятому місці. Рівень самогубства в США можна характеризувати як стабільний протягом тривалого періоду часу. Починаючи з 1990 р. він коливався в межах від 10,7 до 12,4 на 100 000 населення. При цьому в західних і південних штатах суїцидальна активність значно вище, ніж в інших регіонах США [1].

Суїцид у США має не тільки соціальну, але і яскраво виражену расову градацію. За даними Національного інституту психічного здоров'я США понад 72% суїцидальних смертей відбувається серед євроамериканців. Біле населення домінує і серед самогубств, здійснених з використанням вогнепальної зброї - майже 87%.

Найпоширенішим способом здійснення суїциду в США є вогнепальна зброя. У 2003 р. більше половини самогубців використовували цей спосіб (54,1%). Далі йдуть самоповішення (21,1%), отруєння за допомогою отрути або медикаментів (17,3%). Холодна зброя та інші колючо-ріжучі предмети використовувалися лише у 1,8% випадків, а утоплення - в 1,2% [2].

Це можна пояснити тим, що в приватному володінні в населення США знаходиться близько 192 млн. одиниць вогнепальної зброї, з них – 65 млн. пістолети. Тільки в 1997 році 32436 американців були убиті з вогнепальної зброї - у результаті убивств, самогубств і нещасних випадків. Для порівняння: 33 651 американців загинули під час Кореїської війни та 58148 під час війни у В'єтнамі.

Особливе значення й актуальність проблема суїциду має для органів правопорядку США і Канади. Про це свідчать статистичні дані. У США поліція нараховує більш 900 тис. співробітників, для яких існує підвищений фактор ризику і висока імовірність летального результату, що безпосередньо пов'язані з їх професійною діяльністю. Ряд демографічних досліджень вказує, що рівень самогубств серед поліцейських значно вищий, ніж серед інших професій. Фахівці Поліцейської асоціації запобігання самогубствам США (Police Suicide Prevention Association, PSPA) вважають, що співробітники поліції більш схильні до самогубства в силу того, що їхня професія відноситься до екстремального виду діяльності, пов'язана з інтенсивним впливом патогенних стресорів і наявністю у них вогнепальної зброї. Jules Loh (1994) вказує, що співробітники поліції часто відчують страждання від виду спотворених трупів, крові та криків поранених, постійної емоційної напруги, застосування спеціальних засобів і табельної зброї.

У США здавна існує приказка: «Зброя не убиває людей, людей убивають люди». У зв'язку з великим рівнем суїциду серед поліцейських у Сінгапурі, шейх Мустафа (Sheik Mustafa) перефразував її: «Зброя не убиває людей, поліцейські самі убивають себе» [3].

У зв'язку з цим, необхідно відзначити, що серед поліцейських рівень самогубств із використанням вогнепальної зброї більш високий (близько 95%), ніж у інших професійних групах, діяльність яких так само пов'язана з вогнепальною зброєю (Міністерство оборони, Федеральне бюро розслідувань, Агентство по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, берегова охорона та ін.).

Douglas (2005) вказує, що лише у 2004 році було документовано 450 самогубств серед співробітників федеральної поліції і 447 у 2005 році.

Проведена фахівцями Університету Буффало аналітична обробка статистичних даних Управління поліції цього міста дозволила їм зробити висновок про те, що імовірність загибелі поліцейського в результаті суїциду у вісім разів вище, ніж загибель під час виконання службових обов'язків.

За офіційними даними Департаменту поліції Нью-Йорка (NYPD) з 1994 року під час виконання службових обов'язків загинуло 137 офіцерів, з яких 54,7% загинули у перестрілках із озброєними злочинцями. За цей же період у результаті суїциду загинуло 300 поліцейських [4].

Згідно Witaneck (1996) загальна кількість співробітників поліції США, що скоїли самогубство, у два рази перевищує кількість поліцейських, що загинули під час виконання службових обов'язків. У Сан-Франциско (США) за десять років (1987- 1997) середньостатистичний рівень суїциду серед населення був 21,0, а серед співробітників Департаменту поліції цей показник був у 1,6 рази вище - 33,3.

McNamara (1996) установив, що у 1995 р. рівень суїциду серед населення Нью-Йорка був значно нижче (12,1), ніж серед співробітників поліції – 29,1.

Violanti (1995) вважає, що рівень самогубств серед співробітників правоохоронних органів більш високий, ніж серед населення. Дослідження, що він провів у 2004 році серед поліцейських, показали, що рівень самогубства серед них склав 17,0 на 100 000, у порівнянні з 10,2 серед цивільного населення.

Інші результати були отримані Friedman Р. Аналіз суїциду за двадцять років показав, що середньостатистичний рівень самогубства

серед поліцейських Нью-Йорка протягом цього періоду був 14,9, у порівнянні з 18,3 для населення. Середньостатистичний показник рівня суїциду серед білих поліцейських-чоловіків склав 16,8, що нижче рівня суїциду серед білого населення Нью-Йорка – 21,4.

Рівень самогубств серед етнічних (негри, пуерториканці й ін.) чоловіків-поліцейських склав 12,0, що був приблизно такий же для етнічних груп населення 12,4. У той же час серед жінок-поліцейських рівень самогубств приблизно в чотири рази вище, ніж серед цивільного населення - 13,1 та 3,4 відповідно.

Дослідження, проведене G.Scott (1994) вказує, що серед причинних факторів суїцидальної поведінки поліцейських домінують особисті проблеми, алкогольна залежність і депресія. Далі він вказує: «Вони убивають себе, тому що не знають, як вирішити свої проблеми». [5].

Вживання поліцейськими алкоголю для зняття стресу може виявитися вирішальним фактором, що спровокує суїцидальну поведінку. Результати службових розслідувань, проведених Департаментом поліції Чикаго, показали, що 60% самогубств було зроблено поліцейськими в стані алкогольного сп'яніння. Ці висновки підтверджуються й іншими авторами. Так, Harley Stock (1994) установив: у період, що передував самогубству, поліцейський приблизно 90% часу знаходився в стані алкогольного запою. Багато офіцерів, побоюючись застосування заходів дисциплінарного впливу, не бажають офіційно вказувати на існування алкогольної залежності. У зв'язку з цим необхідно відзначити, що серед цивільного населення, що постійно зловживають спиртними напоями, алкоголіками стають лише 10 %, а серед поліцейських цей показник у два рази вище - 23 %. За неофіційними даними 25% співробітників поліції США зловживають алкогольними напоями, що призводить до проблем у взаєминах з керівництвом і колегами, скаргам громадян на зловживання службовим становищем, здійсненню дорожньо-транспортних пригод та ін. [6]. Крім цього, згідно зі статистичними даними, близько 40% поліцейських палять, тобто постійно відчувають нікотинову залежність.

Дані J.Violanti (1995) свідчать про те, що професія нерозривно пов'язана з частотою стресових ситуацій та імовірністю виникнення хвороби. Служба в поліції багата на психологічні стреси. Дослідження показали, що високий рівень патогенного впливу психологічних стресорів професійної діяльності поліції можуть бути факторами, що відіграють важливу роль у етіології захворювань.

Статистика свідчить, що тривалість життя поліцейського в США на 8 років менше, ніж у рядового американця, та складає 66 років. Імовірність загинути від серцевого нападу у нього в 25 разів більше, ніж від кулі злочинця.

На нашу думку, на стан здоров'я поліцейських впливають також інші фактори. Наприклад, серед американських поліцейських відзначаються вікові зміни в морфології організму. Середньостатистичний поліцейський у період між 25-55 роками набирає за рік близько 1,5 фунтів (670 г) жирової тканини, втрачаючи при цьому близько 0,5 фунта (225 г) м'язової маси.

На ранній стадії перші ознаки (симптоми) патологічних змін у психосоматичній сфері можуть виявлятися в такий спосіб: відсутність енергії і мотивації, загальний стан втоми; підвищена сприйнятливність до захворювань, зниження імунітету; зниження сексуального потягу (лібідо) або потенції; збільшення споживання алкоголю, тютюнових виробів і фармакологічних препаратів.

Проблема суїциду є актуальною і для поліції Канади. Розглянемо це на прикладі поліції Торонто, столиці провінції Онтаріо (Province of Ontario Toronto Police Service). З 1975 по 1992 рр. було зареєстровано 22 випадки самогубства офіцерів поліції. При цьому рівень суїциду серед цивільного населення Канади і провінції Онтаріо залишався досить стабільним. Рівень суїциду серед поліцейських мав специфічну динаміку: у 1982, 1984, 1985 і 1990 роках не було зареєстровано випадків суїциду, а в інші відзначається різке збільшення (1983 р.- 3, 1989 р. - 4).

Нами була проведена аналітична обробка статистичних даних про суїцид серед цивільного населення і співробітників поліції, результати якої наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Рівень суїциду серед населення і поліції (на 100 тис.)

	1975	1976	1980	1987
Населення Канади	17,8	18,4	19,5	22,1
Населення провінції Онтаріо	19,0	16,6	17,2	16,3
Поліція Торонто	19,8	37,7	18,4	74,8

Аналіз самогубств серед поліцейських Торонто показав, що серед способів їхнього здійснення домінують: використання табельної

зброї - 56,2%; використання вогнепальної зброї - 25,0%; підвищення - 6,4%; отруєння чадним газом - 6,3%; інші - 6,1% [7].

Згідно даних Центра медичних консультативних послуг поліції Торонто (Toronto Police Medical Advisory Services) основними причинами суїциду серед співробітників поліції є: професійний стрес; зловживання спиртними напоями; психотравмуюча життєва ситуація; суїциденти зростали в дисфункціональних (неповних) родинах; розпад родини (смерть дружини, розлучення). Найчастіше комбінація цих факторів і призводить до фатальних наслідків - здійсненню акту самогубства.

За даними Charbonneau (1995) в Управлінні поліції Квебека за період 1986 -1992 рр. покінчили життя самогубством 19 поліцейських, а під час виконання службових обов'язків - 12.

Для попередження суїциду серед особового складу Службою поліції Монреаля (SPCUM) була розроблена спеціальна антисуїцидальна програма PARIS. Основні напрямки - щотижневі зустрічі психологів з персоналом підрозділу поліції, спрямовані на профілактику суїцидальної поведінки (тривалість 1,5 години), формування в поліцейських навичок надання необхідної психологічної допомоги колегам в екстремальних ситуаціях, роз'яснення задач і функцій спеціалізованої психологічної служби поліції і т.п.

Крім цього в поліції Канади реалізується ще одна програма попередження суїциду «Ensemble pour la vie» («Разом для життя»), розроблена авторським колективом (Rossi, Freeman and Lipsey, 1998). Одним з основних напрямків цієї програми є надання психологічної допомоги – «Поліцейський відновлює сили» (Policier-ressource).

Висновки. Аналіз статистичних даних дозволяє нам відтворити соціально-психологічний портрет співробітника поліції, що скоїв суїцид. Це офіцер поліції, чоловік, євроамериканець («білий»), середній вік 35 років, служив у патрульно-постовій службі, зловживав спиртними напоями, жив окремо без родини (був розлучений), останнім часом переживав втрату близької людини, був розчарований професійною діяльністю, уникав спілкування з колегами.

У зв'язку з цим, ми можемо констатувати визначену закономірність: практично такі ж соціально-психологічні характеристики мають більшість міліціонерів-суїцидентів органів внутрішніх справ України та Росії (вік 25-40 років, співробітник міліції громадської безпеки, розлучений та ін.).

Більшість офіцерів поліції США і Канади, розглядає самогубство як прояв слабкості та професійного безчестя. У правоохоронній діяльності, що базується не тільки на законності, але й офіцерській честі, суїцид розглядається як зрадництво віри у своїх товаришів по службі. Тому у Вашингтоні створений Меморіал пам'яті на честь офіцерів, що загинули при виконанні службового обов'язку, але там відсутні імена тих, хто покінчив життя самогубством.

По-друге, фактори ризику, що визначають суїцидальну поведінку серед цивільного населення і співробітників поліції практично однакові. Однак, для співробітників поліції можна виділити самостійну групу негативних стрес-факторів професійної діяльності, що впливають на формування суїцидальної поведінки співробітниками поліції.

По-третє, високий рівень суїциду серед співробітників поліції США і Канади свідчить про те, що існуюча в цих країнах система надання психологічної допомоги не може виконати покладені на неї обов'язки у повному обсязі.

ЛІТЕРАТУРА

1. National Center for Health Statistics, 1997.
2. FBI Uniform Crime Report, 2004.
3. Daniel B. Kennedy, Robert J. Homant. Suicide by Cop, FBI Law Enforcement Bulletin, august 1998.
4. Jamieson, Wendell "Another Cop Suicide, NYPD Grapples with Epidemic" New York Newsday, November 16, 1994, pg A29.
5. Scott, Gale "Job Not Guilty in Cop Suicides" New York Newsday, September 15, 1994, pg A23.
6. «NYPD Suicide Death Toll Grows» Associated Press, September 7, 1994.
7. Jaan Schaer (1999). The Toronto Police Service Experience, Suicide Statistics Updated to current year, July – 2006.